

Aleg. 191.

S p r a w o z d a n i e

komisji gospodarstwa krajowego o szkole i folwarku
w Czernichowie.

S z k o ł a.

O ile w latach poprzednich komisja gospodarstwa krajowego w swych sprawozdaniach przedstawiać mogła Wysokiemu Sejmowi obraz polepszającego się stanu rzeczy w szkole Czernichowskiej, o tyle w tym roku z przykrością zaznaczyć musi, że stosunki tamże zamieniły się na niekorzystne. Znane wypadki, których widownią w roku 1893 był zakład Czernichowski, niszczą poniekąd dobra opinię, jakiej w ostatnich czasach zażywał. Młodzież przedtem karna i obowiązkowa, wiedzona źle zrozumianem pojęciem koleżeństwa okazała nagany godny brak karności, wyrządzając tem samem szkodę, a narażając przez to swe rodziny na przykrości. Jedyne też zasadzie, by niewinny pokrzywdzonym nie został, przypisać należy okazaną w tym wypadku poślizgiwość władz, mocą której daną została młodzieży sposobność dalszego kształcenia się w zawodowej nauce. Na nią bowiem kraj tak wiele łoży, by z jednej strony pomnażać pożyteczną wiedzę dla pożytku kraju, by z drugiej zaś dać sposobność jej nabycia w dogodnych warunkach tym, którzy przy zamiarze oddania się rzetelnej pracy, znajdują w zakładzie przytułek pełen życzliwej opieki.

Spodziewać się należy, że młodzież uznawszy swe niestosowne postępowanie, nie zechce w przyszłości popadać w błędy, które zarówno jej samej, jak i reputacji zakładu krajowego szkodę przynoszą.

Komisja gospodarstwa krajowego wyraża życzenie, aby Wydział krajowy przestrzegał z całą ścisłością przyjmowania takich tylko uczniów do szkoły, którzy nieprzekroczyli przepisanego wieku, a odpowiednią mają kwalifikacyę. Przeważną tę nakazuje przebyte doświadczenie.

Spodziewać się również należy, że władze zwierzchnicze, a mianowicie dyrekeya, kuratorya i Wydział krajowy, przy obopólnej celów świadomej życzliwości, wzajemnie się wspierając potrafią wdrożyć zarządzenie, wykluczające w przyszłości możliwość pojawiania się podobnych nieporządków.

Głównie zaś zadaniem dyrekeyi będzie odpowiedniemi i taktem nacechowanem postępowaniem uchylić w zarodku wszystko, cokolwiek mogłoby okazać się szkodliwym dla moralnego rozwoju szkoły i dla dobrego jej imienia.

Przy powyższych uwagach nasuwa się mimowolnie spostrzeżenie, że organizacya administracyjna, składająca się z wielu czynników — może też łatwo, jako organizm zbyt skompliko-

wany, powodować nieporozumienia i spory o kompetencję, a te wywoływać też mogą zawikłania z niekorzyścią dla prawidłowego toku dotyczących spraw. Już w poprzednim sprawozdaniu komisya gospodarstwa krajowego wyraziła swe zdanie o potrzebie ciągłego i systematycznego nadzoru nad szkołami, łącząc z tem zdaniem pojęcie o sprężystej administracyi i pożądanego uproszczenia toku spraw. Potrzeba ta znalazła wyraz w sprawozdaniu komisyi gospodarstwa krajowego o szkole Dublańskiej, w którym też przedłożony został Wysokiemu Sejmowi wniosek, polecający Wydziałowi krajowemu, by się zastanowił, jakie zmiany w organizacyi ciał nadzorczych przy wszystkich szkołach rolniczych są wskazane i aby odpowiedni projekt przedłożył na najbliższej sesyi sejmowej. Nie przesądzając takowego, komisya gospodarstwa krajowego zaznacza, że się przy niniejszem sprawozdaniu z treścią wymienionego wniosku łączy, powyższą zaś uwagą pragnie udzielić poparcia poruszanej myśli.

Podobnie jak w latach poprzednich, komisya gospodarstwa krajowego ponowić musi wypowiedziane wielokrotnie żądanie zaprowadzenia podręczników dla wykładów w szkole Czernichowskiej. Podręczniki te, stanowiące dyrektywę dla uczących a niezawodną pomoc dla uczniów, tem większego są znaczenia, ile że często powtarzające się zmiany profesorów nie mogą przy użyciu podręczników powodować tak wybitnej zmiany w systemie naukowym, jak to miejsce mieć może, gdy nauka, zależna od subiektywnych pojęć profesora, bez wskazówki nakreślonej podręcznikiem, młodym umysłem w rozmaity sposób podawaną bywa. Nie będzie zbyt cennem zaznaczyć przy tej sposobności, że podobnie, jak w roku poprzednim, także w ciągu roku 1893 nauka rolnictwa z przerwami przez 4. nauczycieli wykładaną była. Powtarzanie się podobnych wypadków uważa komisya gospodarstwa krajowego za szkodliwe.

Nie chcąc przypisywać Wydziałowi krajowemu zamiaru lekceważenia spraw, przez komisję gospodarstwa krajowego poruszanych, czuje się ona jednak zmuszoną zaznaczyć, że sprawa podręczników, od dłuższego już czasu wyczekująca załatwienia a dotąd nie załatwiona, uznana została przez komisję gospodarstwa krajowego za sprawę, nie cierpiącą dalszej zwłoki. Sprawa ta wielokrotnie przez wymienioną komisję, jako wynik jej gruntownego zastanowienia się, do wiadomości Wysokiego Sejmu podawana i przez Wysoki Sejm przez przyjęcie do wiadomości zatwierdzona, zasługuje dostatecznie na uwzględnienie, łatwe przy dobrych chęciach do urzeczywistnienia.

Przy bliższem zbadaniu stosunków zakładu Czernichowskiego nastroczają się pod uwagę liczne usterki w administracyi, które wytknąć uważa komisya gospodarstwa krajowego za swój obowiązek.

Jako ważny błąd administracyjny uważać musi komisya brak inwentarza szkoły i folwarku w Czernichowie. Budynki, przedmioty naukowe i sprzęty domowe, znajdujące się w zakładzie w tak znacznej liczbie, — dalej sprzęty, narzędzia, maszyny i zwierzęta gospodarskie, znajdujące się na folwarku, przedstawiają bardzo znaczną kwotę pieniężną, lecz nie są dotąd objęte żadnym spisem. Gdy się zważy, że każde, choćby najmniej zamożne mieszkanie i także gospodarstwo składa się z wielu przedmiotów rozmaitej wartości, a te przez średnio przezornego właściciela, choćby dla własnej pańięci, kontroli i ocenienia bywają spisywane, o ileż więcej w zakładzie tak wielkim, w którym tak znaczna liczba kosztownych znajduje się przedmiotów i w którym przy tej znacznej liczbie ubytek tak trudno jest dostrzegalnym, — spis taki, inwentarzem zwany, za kardynalną konieczność uważanym być musi.

Brak inwentarza robi niemożliwem oddanie pojedynczych działów pod odpowiedzialność poszczególnych osób a przy braku czuwającego nad nimi oka narażone są one na lekkomyślne nieraz uszkodzenie lub niszczenie cudzej własności. Jestto tem ciężej nagany godnem, ile że zakład Czernichowski mający zadanie wychowywania młodzieży winien jej służyć za wzór porządku. Z powyższych więc powodów komisya gosp. kraj. wyraża życzenie, by Wydział krajowy bezwzględnie zarządził sporządzenie inwentarza szkoły i folwarku Czernichowskiego, przy równocze-

snem ułożeniu odnośnych ksiąg w ten sposób, by zarówno wartość, jako też przybytek i ubytek pojedynczych przedmiotów corocznie uwidocznione były.

Nieodpowiednie a często przez poprzednich funkcyjaryuszów niedbałe prowadzenie ksiąg rachunkowych zmuszały Wydział krajowy niemal rok rocznie od szeregu lat do wysyłania osobnych urzędników dla sprawdzenia i układania rachunków, obciążając tem samem fundusz krajowy kosztami podróży i dyet. Błędne prowadzenie rachunków przyczyniło się też niemało do przekroczeń wykazanych w zamknięciu tychże z r. 1892. gdyż nie dając dostatecznego poglądu na zobowiązania pojedynczych osób, nie dało też wskazówki do seiągnięcia zaległości w właściwym czasie. Z tego też powodu zaległości te, przenoszone z roku na rok, jako stan czynny, musiały być wreszcie, jako niesięagalne odpisane i wytworzyły obecnie dość znaczne przekroczenia, odnosząc się do lat dawnych. Wydział krajowy niezbyt poprzednio szczęśliwy w doborze funkcyjaryuszów rachunkowych dla zakładu Czernichowskiego, wysłał tam z końcem 1893 r. nowego funkcyjaryusza, którego charakter i zdolności dają Wydziałowi krajowemu uzasadnioną podstawę do przypuszczeń, że obecnie rachunkowość w Czernichowie dokładnie i z znajomością rzeczy prowadzoną będzie. Jestto o tyle więcej pożądanem, ile że magazyn żywności, wykazujący znaczny ruch pieniężny wymaga wielkiej dokładności i ciągłego nadzoru. Ta gałąź administracyjna była niemal po koniec 1893 r. w wielkiem zaniedbaniu. Komisya gospodarstwa krajowego nie wątpi, że na mocy zarządzeń w tym kierunku przez Wydział krajowy podjętych niemniej też przy ustanowieniu magazyniera, jako pomocnika kassjera i rachmistrza w myśl wniosku Wydziału krajowego, poprawa odnośnych stosunków będzie stanowczą i z zasadami dobrego gospodarstwa w całej pełni zgodną. Niedostatki w tym kierunku, wynikające częściowo z braku odpowiedniego lokalu i stosownych urządzeń w dotychczasowym gmachu, dadzą się tem łatwiej usunąć, gdy gmach uowy, obecnie na wykończeniu będący, do użytku oddanym zostanie.

Przyjmując do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o potrzebie robót około rozszerzenia gmachu szkolnego, Komisya gospodarcza krajowa wyraża nadzieję, że wykończenie tegoż w porze wiosennej dozwoli jego użytkowanie już z początkiem najbliższego roku szkolnego. Niemniej też za rzecz niewątpliwą uważa komisya, że Wydział krajowy nżyje wszelkich środków kontroli, by kwota 60.000 zł. na ten cel przeznaczona przekroczoną nie została i zarówno na wystawienie nowego gmachu, jakoteż na adaptację starego niezawodnie wystarczyła. Do powyższej uwagi widzi się zmuszona komisya gospodarcza krajowa okolicznością, że częstokroć preliminarze podjętych budowli stały w sprzeczności z wynikiem kosztu, jak to się również przy budowie stodoły w roku 1893 okazało. Sprawę dostarczenia zakładowi zdrowej wody w obfitości uważać należy obecnie za załatwioną przez urządzenie wodociągu. Rozbiór chemiczny wykazał nadspodziewanie dobrą jakość wody, a obfitość źródła i rozprowadzenie jej do wszystkich zakątków gmachu przyczyni się niezawodnie do czystości i do korzystnych stosunków zdrowotnych.

Uznając motywa, które spowodowały Wydział krajowy do przedłożenia wniosku o przeznaczenie kwoty 10.000 zł. na budowę domu, mającego pomieścić dwa mieszkania dla profesorów. Komisya gospodarcza krajowa przychyła się w zasadzie do wymienionego wniosku. Wobec przedstawienia jednak, że mieszkań odpowiednich obecnie jest sześć, a potrzeba ich dziewięć, z czego wynika, że dla dogodnego pomieszczenia profesorów brakuje ich jeszcze trzy, komisya gospodarcza krajowa przeto sądzi, że właściwszem byłoby przystąpić od razu do budowy trzech mieszkań, by uchylić potrzebę uzupełnienia tychże w przyszłości. Koszt ogólny trzech mieszkań w jednym budynku będzie niezawodnie mniejszym, jakby się okazał przy rozdzieleniu na dwa budynki. Dalej sądzi komisya gospodarstwa krajowego, że z powodu znacznych nakładów na rzecz zakładu Czernichowskiego w ostatnich latach z funduszu krajowego poczynionych, wypada fundusz ten oszczędzać.

Koszt wymienianej budowy może być pokrytym przez zaciągnięcie pożyczki hipotecznej, dającej się umorzyć w szeregu lat, a użycie funduszu w ten sposób uzyskanego uważa komisya

za bardziej wskazane, jak obciążenie bezpośrednio funduszu krajowego. Gdy wedle wszelkiego prawdopodobieństwa c. k. Rząd przyczyni się zechce do pokrycia połowy kosztów budowy z funduszków państwowych, o co Wydział krajowy postarać się winien, przeto pożyczką wypadu pokryć drugą połowę. Ogólny koszt budowy będzie jednak niewątpliwie wyższym od kosztorysu, na który się Wydział krajowy w swem sprawozdaniu powołuje, gdyż tenże obliczonym został na dwa pomieszkawia, komisya zaś wybudowanie trzech zaleca. Dołączyć również należy koszt wyrobienia pożyczki i różnicę kursu walorów hipotecznych.

Nie przesadzając kosztorysu odpowiadającego budowie trzech pomieszkań, komisya gospodarstwa krajowego sądzi, że ogólny koszt względnie do obliczonej na dwa mieszkania kwoty 10.000 zł. nie powinien przekroczyć sumy 12.000—13.000 zł. gdy zwłaszcza budowa ta przeprowadzoną być może w drodze przedsiębiorstwa, przy czem granice preliminarzem nakreślone łatwiej zachowane być mogą jak przy budowie w własnej administracji. Na podstawie powyższych wywodów przedkłada komisya gospodarstwa krajowego Wysokiemu Sejmowi odpowiednie wnioski.

Nikt nie zaprzecza doniosłości rybaictwa w naszym kraju, a Czernichów ze względu na swe położenie i materyał uczniów przedewszystkiem nadaje się do tego, by nauka rybaictwa tam udzielana, najszerzej została spożytkowana. W miejscu, gdzie za stodołami folwarku była przewizoryczna cegielnia, dadzą się z łatwością urządzić odpowiednie stawki o 300—400 m² powierzchni w potrzebnej do tego celu liczbie sześciu.

Nawodnienie z potoczka płynącego po za zakładem i odwodnienie jest również łatwym, jedynie tylko wpuszczonej obecnie do tego potoku kanał z laboratorium chemicznego, musiałby być gdzieindziej odprowadzonym. Nakład stosunkowo nie wielki około 2500—3000 zł. wynoszący, pokryłby niewątpliwie przynajmniej w połowie c. k. Rząd, z którym Wydział krajowy winienby pod tym względem wejść w rokowania. Siła naukowa w osobie profesora Piotrowskiego, który w swoim czasie jako stypendysta krajowy, rybaictwa szczegółowo się uczył, jest na miejscu. Nie więc nie stoi na przeszkodzie, aby nauka w tej ważnej części gospodarstwa wiejskiego wyczerpująco w Czernichowie była traktowana. W dalszym ciągu można by też łatwo urządzić tam kursa specjalne dla zawodowych rybaków. Komisya gospodarstwa krajowego najusilniej doradza urządzenie tych stawek i wprowadzenia w plan nauk systematycznej nauki gospodarstwa stawowego i hodowli ryb i w tym celu odpowiednio na końcu sprawozdania stawia wnioski.

F o l w a r k .

Odnosnie do ustępu dotyczącego budowy stodoły, komisya gospodarstwa krajowego podnieść musi, że koszt budowy znacznie przewyższy preliminowaną na ten cel kwotę 2.500 złr. Jakkolwiek budynek ten starannie wykonany, ładnie się przedstawia i dekoracyjną stronę folwarku Czernichowskiego stanowić będzie, niemniej jednak przy tegoż budowie ponowiło się często powtarzające się przekroczenie, przeciw któremu na przyszłość zastrzedz się musi komisya gospodarstwa krajowego, by ochraniać fundusz krajowy od niespodzianek, mogących wywołać niekorzystne wrażenie o szafowaniu ciężkim groszem opodatkowanych.

Nader liczne obowiązki dyrektora zakładu, obciążające go niemal ponad siły w zakładzie samym, nasuwają myśl, że administracya folwarku, spoczywająca na tegoż barkach, jest przeciążeniem, z którego w interesie zakładu zwolnić go należy, a to przez oddanie administracji w ręce odpowiednio ukwalifikowanego funkcyonaryusza. Komisya sądzi, że pod tym względem trudności być nie powinno, gdyż w gronie nauczycielskiem łatwo znaleźć się może stosowny kierownik małego gospodarstwa Czernichowskiego.

Myśl powyższą podaje komisya gospodarstwa krajowego światłej rozwadze Wydziału krajowego.

W sprawie administracji folwarku Czernichowskiego komisya gospodarstwa krajowego podnieść musi, że kosztu robocizny wysoko zwykle preliminowane na tak mały obiekt gospodarczy,

jakim jest Czernichów, rokrocznie bywają przekraczane. Jestto tem więcej uwagi godnem, że gospodarstwo Czernichowskie nie uprawia płodów wymagających pracy ręcznej w ilości, używanej przy produkeyi buraków, lub roślin z kosztowną uprawą. Przy powołaniu się na sprawozdanie komisji budżetowej, która zarówno przekroczenia w wydatkach i dochodach preliminowanych, jako też wynik z eksploatacyi cegielni dobitnie wyjaśniła, komisya gospodarstwa krajowego zwraca uwagę Wydziału krajowego na dział wydatków na robociznę i sądzi, że przy większej oględności dałyby się w tej rubryce prawdopodobnie uzyskać pożądane oszczędności.

W sprawie wydzielenia parcel gruntowych w zamian za dwie zagrody włościańskie, przyłączone do folwarku Czernichowskiego, komisya gospodarstwa krajowego uważając takową za formalność konieczną, zaleca Wysokiemu Sejmowi wniosek przez Wydział krajowy postawiony do zatwierdzenia.

Na podstawie powyższego sprawozdania komisya gospodarstwa krajowego wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności odnoszących się do średniej szkoły rolniczej i folwarku w Czernichowie przyjmuje Sejm do wiadomości.

II. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, by wdrożył rokowania z e. k. Rządem celem pokrycia z funduszów państwowych połowy kosztów na budowę trzech pomieszczeń dla profesorów w Czernichowie.

III. Sejm upoważnia Wydział krajowy do zaciągnięcia pożyczki na hipotekę Czernichowa, do wysokości 6.500 zł. i do użycia tejże na budowę trzech pomieszczeń dla profesorów w Czernichowie.

IV. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, by poczynił starania u e. k. Rządu celem zapewnienia udziału jego w kosztach urządzenia stawków przy szkole rolniczej w Czernichowie.

Na rok 1894 przeznacza Sejm na ten cel z funduszów krajowych kwotę 500 zł.

V. W zamian za nabyte dla zaarondowania gruntów folwarcznych parcele włościańskie wydziela się z ciała tabularnego obszaru dworskiego w Czernichowie parcele gruntowe l. kat. 53/1 części nową liczbą kat. 53/9 oznaczonej, mierzącej 195□⁰, dalej z parceli gruntowej l. kat. 469 części oznaczonej nową liczbą kat. 469/3 a mierzącej 1340□⁰, wreszcie z parceli gruntowej l. kat. 516 części oznaczonej nową liczbą kat. 516/3 mierzącej 950□⁰ i upoważnia się Wydział krajowy do oddania wyżej wymienionych parcel w posiadanie Franciszkowi i Maryannie Ryszkom i Izydorowi Michno, a względnie ich prawonabywcom.

Lwów dnia 8. lutego 1894.

Przewodniczący:

J. Tarnowski w. r.

Sprawozdawca:

Vivien w. r.

